

DE BASTAARD-SATIJNVLINDER EN HAAR GEHEIMZINNIGE GIFHAREN.

In de winters van de jaren 1930 en 1931 was een groot deel van ons land in rep en roer om een onnoozel diertje, dat evenwel door zijn aantal groote onrust verwekte. Burgemeesters kregen aanschrijving om zooveel mogelijk de rupsennesten van de bastaard-satijnvlinder (*Euproctus chrysorrhoea*) te vernietigen.

Premies werden gesteld op het aanbrengen van het grootste aantal nesten, die dan na de verzameling werden verbrand.

Felle koude schaadde de dieren blijkbaar niet, want, na de zeer lage temperaturen van winter 1928-'29 is het aantal vlinders ontzettend toegenomen.

Bespuiting met een vergif zou te duur geworden zijn. Er bleef geen andere vorm van bestrijding over, dan nesten knippen en verbranden.

Die bestrijding was echter verre van voldoende, daar zich groote bezwaren voordeden, wilde

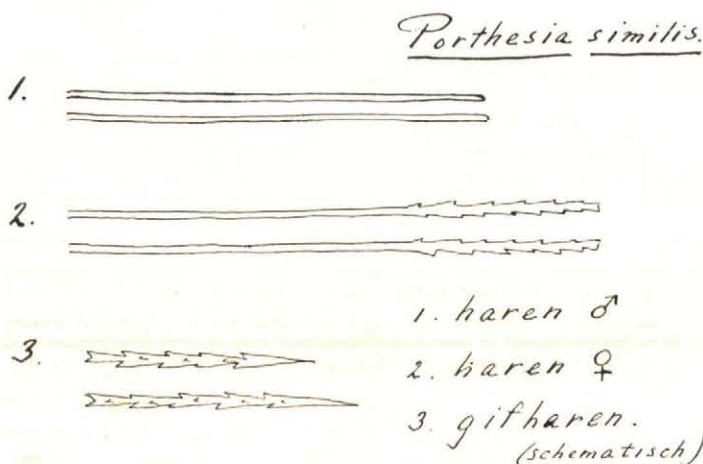

Fig. De gifharen, zeer klein, verwarren zich tusschen de dooreengestregelde haren van het ♀.

men de zaak grondiger hand nemen. Het zou menig werkmans in levensgevaar gebracht hebben, wanneer men de opdracht tot algeheele vernietiging der nesten al te letterlijk had opgenomen. Voor mijn woning met bovengrondsche geleiding van electriciteit tusschen de takken van flinke eiken, bleven alle nesten ongemoeid.

De vernietiging der nesten bepaalde zich dan ook tot die, welke zich in het hakhout bevonden, terwijl de hooge boomen tot in de lente bezet waren met „musschen”; want zoo deden de spinsels zich in de verte voor.

We kunnen veilig concluderen, dat deze bestrijding meegewerkt heeft, maar dat ze in de verste verte niet bereikte, wat men er van verwachtte.

En nu winter 1933, terwijl ik uit mijn venster zie op dezelfde eikeboomen, die voor twee jaren een groot aantal nesten droegen, zie ik geen enkel nest. Zelfs winter 1932 was in onzen omtrek bijna geen bevolkt nest te bekennen. De nesten, die ik in verband met het volgende onderzocht waren alle ledig op één na.

In twee jaar tijds een reusachtige toename van het aantal insecten. In twee andere jaren een bijna volkomen uitroeiing. En niet door de bestrijding der menschen.

Welke natuurlijke vijanden hier gewerkt hebben blijft voorloopig verborgen, maar de vernietiging is hier in de onmiddellijke omgeving (str. 6 K.M.) totaal.

Op een wandeling van twee en een half uur door bosschen en langs hakhout heb ik geen enkel nest kunnen ontdekken. Sterker nog, hoewel ik mijn schooljongens (die ze goed kennen), een dubbeltje beloofde voor het eerste nest, hebben ze me er geen enkel gebracht.

Gaarne zou ik vernemen, of in andere deelen van ons land, deze geweldige opruiming ook in zoo korten tijd heeft plaats gehad.

Het is echter vaak gebleken, dat een lastig insect tevens een interessant onderwerp van studie

DE BASTAARD-SATIÏJVLINDER EN HAAR GEHEIMZINNIGE ENZ. 101

is. Zoo waren dit vlindertje en zijn rupsen reeds sinds jaren bekend, doordat zij ook nog op andere wijze den mensch onaangenaam konden zijn.

Men wist, dat sommige menschen overgevoelig waren voor de aanraking van de haren van de rups. Dat deze een zeker vergift bevatten, dat onaangename jeukverschijnselen te voorschijn roept met blaarvorming gepaard.

Men wist zelfs, dat deze op bepaalde segmenten van het rupslichaam voorkwamen. Verder was bekend, dat ook de wijfjesvlinder deze vergiftige haren droeg en wel in het goudgele of bruine bosje, dat het uiteinde van het achterlijf dekt.

Men wist tevens, dat het wijfje bij het leggen van de eieren vele van deze haren op de te leggen eieren achterliet en zoo een natuurlijke bescherming voor haar eieren bewerkstelligde.

Maar het belangrijkste was, dat het mannetje deze haren niet bezat. Dit diertje kon zelfs de meest gevoelige persoon ongestraft aanraken. In het tijdschrift „The London News” van 25 April 1931 komt een artikel voor van den heer W. P. Pycraft F. Z. S. waarin deze mededeeling doet van een onderzoek ingesteld bij exemplaren van *Porthesia similis* (eveneens een bastaard-satiïjvlinder). Dit artikel verdient groter lezerskring. Het is om deze reden, dat ik mij tot den heer Pycraft wendde en van hem toestemming verkreeg, dit artikel in een Nederlandsch populair natuurtijdschrift door te geven.

Het betrof een onderzoek van den heer H. Eltringham naar de oorzaak van het verschil tusschen achterlijfsharen van het manlijke en vrouwelijke insect. Daarbij viel op, dat de haren bij de manlijke exemplaren glad waren; bij de vrouwelijke daarentegen aan het einde van weerhaakjes voorzien. Ten tweede werden bij het vrouwelijke exemplaar gifhaartjes zichtbaar, die zich *los* tusschen de achterlijfsharen bevonden en van zeer geringe afmeting waren.

Deze haartjes moesten zijn meegenomen bij het verlaten van de cocon, daar immers de cocon de rupshuid bevat, die door de pop is afgeworpen. Waarom had het manlijk exemplaar nu geen van de gifhaartjes meegenomen?

Het onderzoek bracht hierin eenig licht. De onderzoeker bracht de pop buiten de cocon en beschouwde de vlinder bij en na het uitkomen. Inderdaad droeg de wijfjesvlinder nugeengifharen.

Nu vestigde de onderzoeker zijn aandacht op uitkomende poppen, die nog in de cocon gehuld waren. En hij kwam tot een verrassende ontdekking. De mannetjes kropen uit de pop en door den coconwand rechttoe, rechtaan, terwijl de vrouwelijke vlinders eerst geheel uit de pophuid kropen en daarna een draaiende beweging met het achterlijf maakten, terwijl zij iets achteruitgingen. Zij verzamelden aldus de verstrooide rupsharen met weerhaken, die zich in den coconwand bevonden.

Deze laatste beweging (indien zij juist waargenomen is) zet ons weer vlak voor het probleem van het ontstaan der instincten.

Men kan immers niet wel aannemen, dat de vlinder „langzamerhand” tot deze werkzaamheid kwam, „omdat” of „doordat” het bestaan van de soort (door het bedekken der eieren met gifharen) zoo wordt bevorderd.

Evenmin kan men de vlinder een zekere mate van verstand toeschrijven.

Het is mij niet mogen gelukken, deze beweging zelve te aanschouwen. Gaarne laat ik dit over aan personen, die daartoe beter in de gelegenheid zijn, dan ik. Want nogmaals, toen ik den vorigen winter op materiaal uittrok en in onze boschrijke streek overal speurde, heb ik slechts één, zeggen één rupsennest van de bastaard-satiïjvlinder kunnen vinden, dat levende rupsjes bevatte. Op deze diertjes, die nog slechts de grootte hadden van ± 3 mM. heb ik de gifhaartjes reeds waargenomen. De rupsjes zijn echter alle gestorven. Verder zag ik vele nesten doch alle met verdroogde rupshuidjes.

De heer P. Haverhorst uit Breda was zoo vriendelijk mij aan enkele vlinders uit zijn prachtige verzameling de verschillende achterlijfsharen te doen zien.

Het uitkomen der vlinders heb ik bij gebrek aan materiaal nog niet kunnen waarnemen. Misschien is een ander dan ik gelukkiger.

Chaaam, Jan. 1934.

B. J. J. R. WALRECHT.